

PROF. DR. BUKOVICS ISTVÁN - DR. UNIV. POTÓCZKI GYÖRGY: KORUNK KÍSÉRŐJELENSÉGE: A GAZDASÁGI BIZTONSÁG DEFICITJE

1. Bevezetés

A gazdaság biztonságos működése - az alapvető biológiai-egészségügyi-létfenntartási szempontok mellett - életünk egyik meghatározó részének tekinthető. A gazdaság hasznosítja (jól/rosszul) a természeti erőforrásokat, termékeivel és szolgáltatásaival determinálja életkörülményeinket, életminőségünket, lehetőségeinket és korlátainkat is. A termelés, a fogyasztás, a beruházás, a közigazgatás, a rendszet, az oktatás, az egészségügy, a közlekedés, az energiaellátás (és megannyi – itt fel nem sorolt - hálózati infrastruktúra) sem nélkülözheti a gazdaság kiegyensúlyozott működését, sőt vele szemben legtöbbször növekedési, bővülési igényeket is támaszt. Az egyes mértékadó ágazatok közötti egyensúly azonban nem bontható meg lényegileg és racionális határokon kívül, hiszen ellenkező esetben komoly következményekkel kell számolnunk világgazdasági, regionális, vagy nemzetgazdasági értelemben is. A téma kutatói jól tudják: a kusza gazdasági érdekszövevényekkel tagolt világunkban már az is jelentős eredménynek számít, ha valamely ország-, nemzetközösség-, vagy politikai, szakmai szerveződés – a gazdasági válságkörülmények ellenére is - képes önmaga korábbi pozícióit fenntartani, megőrizni.

A gazdaság „biztonsági metszetével” történő foglalkozás a megelőző évtizedekben nem volt mindig kiemelt, vagy folyamatos teendő (a nyilvánvaló szükség ellenére sem), hiszen a biztonság kérdésével csak szűkebb körben foglalkoztak egyes intézmények, vagy kutatói csoportok. Ennek egyik oka az lehetett, hogy a gazdaság biztonságának szavatolása - a maihoz képest - sokkal egyszerűbben, kevesebb tennivalóval, vagy könnyebb megoldáskereséssel volt teljesíthető mind belföldön, mind nemzetközi szinten. Korunk aktuális gazdaságbiztonsági kihívásainak történő megfelelés – politikai-közigazgatási, illetve közgazdasági-szociális értelemben is - egyre nehezebb, annak ellenére, hogy érzékelhető fejlődésen mentek keresztül az alkalmazható módszerek.

Jelen cikk – a nemzetközi viszonyok rövid áttekintését követően – elsősorban a hazai viszonyok közötti gazdasági biztonságban fellelhető kérdéseket, dilemmákat kívánja értékelni, elemezni – keresve a helyzet kezelésének lehetséges aspektusait. A cikk

készítésekor Magyarországon folyamatban van a gazdasági biztonságról szóló törvénytervezet döntés előkészítése, amely aktualitást is kölcsönözhet a mondanivalónak.⁵⁸

2. A gazdasági biztonság értelmezése

Jelen korunk - gazdasági (világ?⁵⁹) válságként értelmezett - jelenségei vitathatatlanul magukban hordoznak komoly, sok vonatkozásban eddig nem tapasztalt kihívásokat, kockázatokat és kis mértékben fenyegetéseket is. Elemzők százai szinte hetenként és világszerte adnak ki értékeléseket, különböző részterületi prognózisokat a kialakult válságszituációk megítélésére, kezelési módjára és a kilábalás mikéntjére. Még az is előfordul, hogy azonos jelenségek mozgatórugóit, állapot jellemzőit, illetve lehetséges kimeneti következményeit ellentétesen állapítják/ítélik meg. Az átlagember számára nyilvánvaló: adott jelenség, vagy folyamat és annak teljes ellenkezője nehezen létezhet egyidejűleg és hitelesen (azonos helyszínen, azonos feltételek és körülmények között), következésképpen valamely álláspont vagy a körülmények teljes ismeretének hiányára, vagy a szituáció hamis megítélésére vezethető vissza.

A gazdasági válságjelenségek, azok értelmezése és a kiútkeresés körüli politikai-közgazdasági bizonytalanságok is sejtetik, hogy nem léteznek olyan standard, fixen megalapozott elméleti-gyakorlati megoldások, amelyek egységesen és biztos eredményességgel használhatóak lennének minden fejlődéstörténeti korszakban, vagy az összes politikai-vallási-tudományos-kulturális körülmények között.⁶⁰ A széles körben elfogadott gazdasági törvényeket (esetenként talán még az axiómákat is) felülírhatják időlegesen más prioritások, szélsőséges szándékok, esetleg nem kívánatos (természeti, civilizációs) rendkívüli események is.

A globalizáció térnyerése – az ismert működési mechanizmus előnyei mellett - gazdaságbiztonsági problémákat generálhat regionális, sőt kontinentális értelemben is. Ez a hatás azonban lehet egyoldalú is, hiszen a globalizációs folyamatoknak nemcsak vesztesei,

⁵⁸ E döntés előkészítési folyamat tartalmával jelen cikk későbbi részében kicsit részletesebben foglalkozom.

⁵⁹ A 2008 évben kezdődött gazdasági válság világméretű kiterjedtsége több elemző szerint legalábbis kérdéses, hiszen vannak olyan kontinensek, ahol a kedvezőtlen kihatások nem jelentek meg a hazánkban tapasztalható mértékben.

⁶⁰ Lásd például napjaink egyik rendkívül nehéz, mindmáig megoldatlan problémáját: az Európai Unió monetáris pénzügyi rendszerének válsághelyzeti működtetési dilemmáit - az érintett tagországok jelentősen eltérő gazdasági, költségvetési helyzetének tükrében. A monetáris unió működésére léteznek ugyan kidolgozott, színvonalas elméletek, de azok nem adnak/adhatnak teljes körű választ minden, a gyakorlatban kialakult válságszituáció egységes kezelésére.

hanem nyertesei is lehetnek. Ezt mutatja az a körülmény is, hogy az elsősorban Európában és Észak-Amerikában érezhető válságjelenségek nem mutathatóak ki hasonló mértékben pl. Ázsiában.

Fenti gondolatokat erősíti a Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012 (II.21) sz. Korm. Határozat is: *„A globalizáció és az egyenlőtlen fejlődés Magyarország biztonsági környezetében is mélyreható változásokat okoz. A globalizáció és nemzetközi integráció folyamata nem csak a nyitottságot, a fejlődés vívmányaihoz való jobb hozzáférést erősíti, hanem a fenyegetések és veszélyek hatásaival szemben is sebezhetőbbé tesz. Új hatalmi központok jelentek meg, vagy vannak felemelkedőben és továbbra is számolnunk kell gyenge és működésképtelen államokkal. Egyes szereplők részéről a tudományos és technológiai vívmányok nem békés célú felhasználásának lehetősége stratégiai veszélyt hordoz. Folytatódik a biztonságot veszélyeztető nem állami szereplők megjelenése és befolyásuk erősödése. Mindez átrendezi és kiszámíthatatlanabbá teszi egyes térségek biztonsági helyzetét és a nemzetközi erőviszonyokat.”* [1]

Ha a biztonság általános fogalmát (leegyszerűsítve) egy adott viszonyrendszer között fennálló kétoldalú egyensúlyi állapotnak definiáljuk, akkor nyilvánvaló, hogy a környezeti feltételek és a gazdasági állapotok folyamatos változásai (egyik oldal) szinte állandó korrekciót követelnek a fenntarthatóságot, vagy a fejlődést célul kitűző „mérleg” másik oldalától is.

Felmerül a kérdés: Lehet-e, kell-e különbséget tenni a gazdaságbiztonság és a gazdasági biztonság fogalmai között, milyen (nem nyelvtani, hanem tartalmi) viszony lehet a két fogalom között, illetve milyen összefüggésben használhatóak ezen kifejezések szakszerű, definiált formában? A kifejezések álláspontom szerint fogalmilag nem kellően elkülönítettek definíciós szinten, jelenleg viszonylag jól használhatóak egymás helyett, kevert alkalmazásuk még szakmai körökben sem értelemzavaró, ellentétben az idegen nyelvű szóhasználatokkal.⁶¹ A köznapi emberek többsége valószínűleg nem érti a pontos különbséget, nem tudja megmondani, miért van/lehet szükség az elkülönített értelmezésre és szóhasználatra.

⁶¹ Szerző megjegyzése: A helyzet kissé hasonló a szállítás, fuvarozás, szállítmányozás kifejezések köznapi (nem szakmai) használatával és az átlagember számára szinte azonos jelentéstartalmával, pedig e fogalmak jelentősen eltérő szakmai tevékenységet hordoznak, más nyelvekben e kifejezések egymás helyetti használata értelemzavaró is.

Álláspontom szerint a „gazdaságbiztonság” a komplex biztonságfogalom olyan részterülete, amely a bennünket globálisan és regionálisan körülvevő államháztartási-, termelési-, illetve szolgáltatási rendszerek szakmai (elsősorban közgazdasági) törvényszerűségeken alapuló egyensúlyi állapotaként határozható meg. Az egyensúly állandó és folyamatos fenntartása rendkívül nehéz feladatnak számít.

A „gazdasági biztonság” értelmezhető közösségi, vagy egyéni érzetek, érzelem együttesek, tudati állapotok olyan komplex eredőjének is, amelyet a gazdaság mindenkori helyzete, helyzetének adott embercsoport(ok) általi megítélése motivál, és determinált cselekvésre ösztönöz. Ez a megfontolás alapján adódhat a feltételezés, hogy a „gazdaságbiztonság” precízen leírható, összefüggésekkel hitelesen jellemezhető, objektíven analizálható fogalom, ugyanakkor a „gazdasági biztonság” az egyes közösségek, vagy egyének – külső körülmények összehatására kialakult - saját gondolatvilága által leképzett belső érzelmi-értelmi lenyomat, tudati állapot, vagy helyzetmegítélés, ahol bő tere van a szubjektív nézetrendszereknek is. A szubjektivitás jelenléte egyben jelzi azt is, hogy akár azonos gazdaságbiztonsági állapotok is kiválhatnak területenként, ágazatonként, vagy érdekcsoportonként eltérő gazdasági biztonságérzetet és ennek különböző következményeit is. A gazdasági biztonságérzet elvben alapulhatna egységes szemléletre, a helyes valóságkép felismerésének közös készségére, vagy egyes helyzetek racionális ítélőképességének meglétére, de sajnos megállapítható, hogy az egyes közösségek, vagy egyének ún. „esemény transzformációja” még azonos gazdasági jelenség értelmezésében is jelentősen különbözhet más (politikai, vallási, történelmi, kulturális, természeti, környezeti, jogi, stb.) szempontok, érdekek szerint.

A gazdasági biztonság - más megközelítésben – emberi csoportokhoz, termelő erőkhöz és termelési eszközökhöz kapcsolható olyan komplex fogalom, amely a felmerülő kockázatok, kihívások, fenyegetések ellenére is igényli az adott körülmények között általában elvárható működési rend, anyagi viszonyok, illetve életminőség folyamatos fenntartását. A gazdasági biztonság tehát munkavégzésen alapuló érték, amelyet nem önmagától létezik, azt meg kell teremteni és állandóan óvni kell a káros hatásoktól.

A gazdasági biztonság ugyanakkor tekinthető olyan ellátási keretrendszernek is, amelyen keresztül működtethetőek a társadalom szektorai (ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, közlekedés), a kultúra, a sport, a művészet, az oktatás, a honvédelem, a rendészet, a pénzügy,

a technológiai fejlődés, stb., ugyanakkor meg kell említeni a fogalom szociális dimenzióját⁶² is. A gazdasági biztonság hiánya – ebből eredően - szintén zavarokat okozhat a gazdasági élet több területén.

Az általános gazdasági helyzet és az ezt leképező gazdasági biztonságérzet aktuális állapota (szufficit, egyensúly, vagy deficit) közvetett kiváltó oka lehet társadalmi mozgásoknak, egyes rétegek belső átrendeződésének, esetleg történelmi léptékű események sorozatának is (mind kedvező, mind kedvezőtlen irányban).

Fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a gazdaságbiztonság és a gazdasági biztonság még fogalmi elkülönítés esetén is egymással szoros összefüggésben, kölcsönhatásban lévő fogalmak, amelyek között szinte elválaszthatatlan kapcsolat létezik. Ez még pozitív értelemben is igaz, nevezetesen: a gazdasági biztonságérzet komoly hiánya (deficitje) élénkítő hatással van a gazdasági védelmi felkészültségére, tágabb értelemben a gazdaság(ellátás)biztonságra.

Nem áll rendelkezésre ugyan több országra elvégzett célirányos kutatás, de okkal vélelmezhető, hogy a gazdasági biztonság „szufficit”-es állapota - elsősorban a nemzetgazdaságok általánosan korlátozott teherbíró képessége miatt - szinte sehol nem jellemző. Ez azt jelenti, hogy a kihívások, kockázatok, fenyegetések állandóan változó (sajnos bővülő) körülményei között az állam, vagy az infrastruktúra üzemeltetők általában nem képesek a veszélyekkel arányos védelmi kiadások finanszírozására. A kívánatos állapot nyilvánvalóan legalább a stabilizált egyensúly lenne. A tényleges állapotok szerint a gazdasági biztonság gyakorta „deficités” állapotban van, legtöbbször az összes szereplő (üzemeltetők, magánszemélyek, stb.) szempontjából.

3. Helyzetkép a gazdasági biztonságról

Jogszámban is rögzített, de szakmai evidenciának is tekinthető, hogy a gazdasági biztonság nemzeti ügy, kiemelt fontossága nem vitatható sem állami, sem társadalmi, sem magánéleti szempontból.

⁶² A szociális vonatkozáshoz tartozik pl. a kereslet-kínálat viszonya, a munkanélküliség, a népességi adatok, gyermekvállalási hajlandóság, a lakosság általános elégedettségi szintje, egzisztenciája, perspektivikus kilátásai, az infrastruktúra, a nagy ellátó rendszerek állapota, stb.

Általános helyzetkép

A kb. 2008 óta /nemzetközi szinten is/ érzékelhető válságállapotok koncentráltan felhívták a figyelmet a gazdasági biztonság általános problémakörére, széleskörűvé téve a témával történő foglalkozás igényét.⁶³ Sokan és sokszor leírták már, hogy a veszélyérzet, illetve a kockázattudat az emberekben nem állandó. A napi események, tennivalók sokasága elveszi a veszélyérzet fókuszát, a folytonos változások nehezen követhetőek. A politikai- és gazdasági döntéshozók ingerküszöbét – a rengeteg más teendő miatt - többször csak a már megtörtént, nem kívánatos rendkívüli események érik el, vagy azok aktualizálják. Válságkörülmények között tapasztalhattunk piaci problémákat, időnkénti ellátási zavarokat, nem kívánatos rendkívüli eseményeket. Ilyen alkalmakkor feltétlenül szükség van koordinált veszélyhelyzet kezelésre, a reagáló erők összehangolt működésére. A gazdasági biztonság helyzetének nemcsak normál időszakban, hanem válsághelyzetben is stabilnak kell lennie, azonban az ehhez szükséges erőforrásokat nyilvánvalóan csak egy erős, stabil gazdaság tudja biztosítani.

Sajnos néhány nemzetgazdasági szintű probléma az utóbbi 6-8 évben állandósulni látszik. Hatalmas erőfeszítésekre volt/van szükség ahhoz, hogy a költségvetési hiánycél, a munkahelyteremtés, a munkanélküliség, a szociális rendszer átalakítása, az oktatás- és az egészségügy, az árfolyamproblémák, a belföldi és nemzetközi (állam) adósságválság, az EU- és IMF megállapodások gondjai rendeződjenek, a nagy állami elosztó rendszerek korszerűsítésre kerüljenek. Ezen kívül nem hanyagolhatóak el a befektetés, a műszaki fejlesztés, a közlekedés- és infrastruktúrafejlesztés, a nemzetközi kötelezettségvállalások, az adózás, a kutatási szükségletek, a gazdaságvédelem, honvédelem, rendészet (mint kiemelt témák) megoldásra váró feladatai, gondjai sem, amelyek időütemezetten megoldásra várnak. Az említett hatalmas feladatok nagy szellemi- és időbeni leterhelést jelentettek/jelentenek a felépítményi szerepet betöltő jogalkotói apparátusra is, ezt igazolják az elmúlt időszak rendkívül intenzív döntés előkészítési folyamatai is.⁶⁴

⁶³ Szerző megjegyzése: Érdekességként megemlíthető, hogy egyes szakirodalmi megállapítások szerint a kritikus infrastruktúra védelem kezdetleges formája elvben visszavezethető a korábbi évszázadokra, de sokan a fogalom kialakulását, az azzal kapcsolatos intézkedéssorozatokat nyitányát mégis leginkább a 2001. szeptember 11-i New York-i eseményekhez kapcsolják.

⁶⁴ A közelmúlt (néhány év) jogszabály alkotási „dömpingje” nagyságrendileg hatalmas feladat áradatot okozott a közigazgatásnak, különösen a megelőző évtized hasonló típusú munkáihoz viszonyítottan.

Napjainkra alapvetően megváltozott az a korábbi helyzet is, hogy a gazdasági biztonság alapját kifejezetten a (katonai jellegű) védelemgazdaság szempontjai határozták meg.

A gazdasági biztonság megszilárdításához vezető út egyik legfontosabb feladata a munkahelyteremtés, a gazdasági növekedés serkentése és a versenyképesség fejlesztése lenne, hiszen e három tényező „dominó elven” beindítana további kedvező folyamatokat. Nehezen eldönthető (és ezért mértékadó elemzőket is megosztó) kérdés napjainkban is, hogy a gazdaság növekedését melyik módszerrel lehet inkább elérni: a fogyasztás élénkítésével, vagy az adó-és járulék rendszer eszközeivel, a kutatás- és az innováció támogatásával. Érvényt kell szerezni azon elvárásoknak is, hogy rövidtávú érdekek ne veszélyeztethessék, vagy zárhassák ki hosszabb távú érdekek megvalósulását.

A jelenlegi nemzetközi gazdasági válságkörülmények közvetlen magyarországi kihatásai miatt is nagyon nehéz megtalálni azt az operatív, illetve legalább középtávú intézkedés kombinációt, amely hatékonyan eredményre vezetne, nagy háttérkockázatok nélkül.

Rövid nemzetközi kitekintés

A világgazdaság 2004 és 2007 között évente kb. 4,5 – 5 % közötti ütemben fejlődött és ez hosszabb időre visszatekintve **gyors növekedésnek** számított. A növekedés 2004–2007-ben összességében 21%-os volt. A helyzet 2008 évtől gyökeresen megváltozott (negatívan), amely hazánkra is meglehetősen gyorsan és kedvezőtlen irányban hatott. Csökkent a GDP, egyensúlyi nehézségek adódtak, szükség volt nemzetközi szervezetek segítségére (EU, IMF), nyomasztó terhet jelentett a felhalmozódott államadósság, komoly árfolyamkockázatok keletkeztek, a lakosság egy része eladósodott. A globalizáció miatt az egyes országok nehezen tudják magukat függetleníteni a nemzetközi hatásoktól.⁶⁵ Napjaink egyik legfontosabb aktuális kérdésévé vált: Hogyan érinthetne bennünket az esetleges euro-övezeti monetáris válság, milyen következményekkel járna egy esetleges gazdasági recesszió, vagy stagnálás, miért hullámzóak a Közép-Európai gazdasági előrejelzések, stb.?

⁶⁵ Erre – sajnos – egyik legjobb példa hazánk, ahol a naponkénti valuta- és deviza árfolyamváltozások nagy többsége független a hazai történésektől, azok hatása viszont meglehetősen nagymértékben érint magyarországi szektorokat, érdekeltségeket, sőt szélesebb lakossági rétegeket is, rontja a kereskedelmi /főleg/ import pozíciókat.

Az egyik lehetséges – nem pozitív töltetű - megállapítás a közeljövőről. Idézet:

„A Capital Economics, az egyik legnagyobb londoni pénzügyi-gazdasági elemzőház minap összeállított előrejelzése szerint az euró-övezet az adósságválság okozta súlyos makrogazdasági károk miatt a következő két teljes évet recesszióban tölti. A cég londoni közgazdászai azzal számolnak, hogy az euró-övezeti gazdaság teljesítménye 2012-ben átlagosan 0,5 százalékkal, 2013-ban 1,0 százalékkal esik vissza. A Capital Economics elemzői szerint azonban ha az adósságválság gyors eszkalálódásnak indulna - például rendezetlen körülmények között bekövetkező törlesztési leállások, bankválság vagy akár az euró-övezet valamilyen formájú felbomlása formájában -, az ennél is sokkal mélyebb recessziót okozna a valutaunióban.”⁶⁶ Ez a prognózis sajnos hazánkban is észrevehetően növelné a gazdasági biztonság deficitjét mind az államháztartás, mind az egyes ember szintjén.

Az euro övezeti válság esetleges kiszélesedésében a legnagyobb kockázatnak az számítana, hogy hazánk elveszíthetné növekedésének egyik lehetséges pillérét, vagyis a Nyugat-Európai kereslet jelentős hányadát.⁶⁷

A gazdasági biztonság pozíciója hazánkban centrális témának tekinthető, hiszen földrajzi értelemben közepes méretű, gazdasági értelemben rendkívül nyitott, a külső gazdasági hatásoktól erőteljesen függő ország vagyunk. Gazdasági pozíciónk tehát nemcsak önmagunktól függ, sem a nyersanyagok rendelkezésre állása, sem a külkereskedelem, sem a foglalkoztatás tekintetében. Mi helyzetünknel, méreteinknél fogva nem választhatunk ellátó gazdálkodási formát. Ezt még azon kevés erős gazdasági kondíciókkal, bővebb természeti erőforrásokkal rendelkező, nagyterületű ország sem választotta/választhatta, amely/ek/nek közel minden adottsága (demográfiai, természetföldrajzi, stb.) meg lenne ehhez.

⁶⁶ Idézet: Újabb gazdasági válság?

http://inyt.pte.hu/migkomm/munkaanyag/CD/htdocs/feladatok2/1/01_MANAGEMENT_Ujabb_gazdasagi_valsa_g.pdf

Letöltés: 2012-06-10.

⁶⁷ Nyilván e lehetséges következmény szolgálhat indokul arra, hogy jelenleg érzékelhetően szeretnénk bővíteni, több esetben feléleszteni a keleti irányú (elsősorban ázsiai és távol-keleti) együttműködésünket, üzleti kapcsolatainkat.

A röviden vázolt nemzetközi körülmények hazánkra nézve is nyilvánvaló és komoly biztonsági kockázatokkal járnak, amelyek kezelése nemcsak állami, hanem nemzeti ügy is. Hazánk nyitottsága és erős nemzetközi termelési-kereskedelmi függése miatt feltétlenül keresnünk kell újabb lehetőségeket, a bennünket szinte folyamatosan érő kedvezőtlen hatások mérséklése érdekében.⁶⁸

A gazdasági válsághelyzet a környező országokhoz viszonyítottan erősebben érintett bennünket. Sajnos meglehetősen zavarja a képet az a jelenség is, hogy hazai mértékadó szakértői körök – a külföldi megfigyelők, partnerek szemszögéből nézve - nem egyezően, inkább eltérően ítélik meg hazánk gazdasági helyzetét és az adott (kényszer) helyzetben szükséges tennivalókat mind politikai, mind közgazdasági- pénzügyi területeken.

A biztonságnak nemcsak gazdasági, hanem társadalmi alapokon is stabilnak kell lennie

- mind hazai (csökkenteni kell a „leszakadó”, kilátástalan helyzetben lévő lakossági rétegek” számát, meg kell állítani a demográfiai helyzet romlását, meg kell szüntetni a szürke-, illetve feketegazdaság jelenlétét, fokozni kell az élelmiszerlánc biztonságát, stb.),
- mind nemzetközi viszonylatban (két- és többoldalú nemzetközi egyeztetések útján).

Kifejezetten érdekünk a világgazdaság stabilizálódása, az eddigi meghatározó növekedési központok (EU, USA, KÍNA) fejlődése, hiszen a kapcsolati összefüggések révén ez a környezet jelenthet kedvező feltételeket saját növekedésünk beindulása számára is. A nemzetközi gazdasági és politikai környezet esetleges romlása kedvezőtlen lenne számunkra is. A magyar gazdaság termelési oldalról történő biztonságát részben hazai, részben külföldi tényezők határozzák meg nyitottságunk és erős kitettségünk miatt. Több gazdasági szakértő szerint a jelenlegi EU-s problémákat (kétsebességes Európa, a mediterrán országok válsága, stb.) újszerűségük miatt nem lehet a régi módszerekkel

⁶⁸ Szerző megjegyzése: Természetesen jelentős pozitív hatása is vannak nemzetközi kereskedelmi-gazdasági két- és többoldalú kapcsolatainknak, de látnunk kell, hogy a gazdasági biztonság szempontjából elsődlegesek a két hatás eredőjeként vizsgálható egyensúlyi állapotok.

kezelné, ezért a következő néhány év várhatóan további egyensúlyi, biztonsági gondokkal telített lesz.

Ez a témakör szorosan összefügg a gazdasági biztonság deficitjének témakörével. Ez azt is jelenti, hogy a bennünket körülvevő országok, régiók biztonsági helyzete is kihatással lehet hazai viszonyainkra nemcsak társadalmi, hanem természetföldrajzi (átnyúló környezeti szennyezések, stb.) értelemben is. Tekintettel arra, hogy a biztonsági kockázatok egy jelentős része nem területi alapú (pl. informatika, kiberbiztonság, éghajlati, környezeti témák, pénzügyi stabilitás, kritikus infrastruktúra nemzetközi hálózati elemei, egyes migrációs ügyek, rendészeti kérdések, multinacionális cégek jelenléte, nemzetközi logisztikai és szállítmányozási szolgáltatások, stb.), feltétlenül szükséges a nemzetközi együttműködés az összes releváns kérdésben mind kétoldalú, mind többoldalú keretekben, indokolt esetben regionális szinten is. Nemzetközi kapcsolataink hasznosíthatóak lennének abban is, hogy tanulmányozzuk más országok gazdaságvédelmi rendszerét (különös tekintettel az újszerű kihívásokra, kockázatokra), kicseréljük tapasztalatainkat, esetleg átvegyük mások bevált, korszerű módszereit. Külön jelezni kell azt, hogy egyes kihívások és kockázatok jellemző tulajdonságaiban - érdekes módon - ellentétes hatások is lehetségesek. Pl. a migráció egyidejűleg jelenthet gazdasági előnyt, de hordozhat közbiztonsági kockázatokat is, annak illegális formája pedig jól funkcionáló idegen rendszert, illetve kifejezetten nemzetközi koordinációt tesz szükségessé.

Feltétlenül meg kell említeni a 2009 évben, Oroszországban alakult, vagy szerveződött ún. BRIC országok⁶⁹ növekvő befolyását a gazdasági élet minden területére. A gazdasági fejlődés kb. ugyanazon szakaszába tehető, feltörekvő négy országra sokan a fejlett világgal szembenálló, alternatív gazdasági rend szimbólumaként tekintenek. A BRIC azonban immár egy S-sel is bővült, miután Kína meghívására Dél-Afrika is részt vehet a munkában. A BRIC országok már több tárgyalást folytattak pl. a nyersanyagárak ingadozásáról, valamint a nemzetközi pénzügyi rendszer megreformálásáról is. Előrejelzések szerint 2050-re a világ hat legnagyobb gazdasága az USA, Japán és a négy BRIC ország lesz. A BRIC országok együttműködése – sok elemző véleménye szerint – a

⁶⁹ A BRIC egy mozaikszó, amely Brazília, Oroszország, India és Kína angol nevének kezdőbetűiből áll. További részletek olvashatók itt:

<http://www.btk.ppke.hu/uploads/files/bernatheszter.pdf>

Letöltés: 2012-06-10

gazdasági válság hatására alakult ki. A BRIC együttműködés még érezhetően kezdeti stádiumban van és sok egyeztetésre váró kérdés (nyersanyagkészletek, termelés orientáltság, különböző tradíciók egyeztetése, beilleszkedés a meglévő világrend körülményei közé, stb.) vár megoldásra, de a méretek és a befolyás növekedés várható perspektívái közvetett hatással lehetnek Magyarországra is, a gazdasági biztonság érintettsége miatt.

A hazai állapotok rövid áttekintése

Magyarországon a gazdasági biztonság, a védelmi felkészülés területén jelenleg jogalkotási folyamat zajlik.

A 2011. november 30-i kormányülésen elfogadásra került a 2012-2030 közötti időszakra vonatkozó átfogó koncepció a nemzetgazdaság biztonságos működéséről és védelmi felkészítéséről és megszületett a gazdaságbiztonsági rendszer létrehozásának feladatairól szóló 1410/2011. (XII. 1.) Korm. határozat, amely szerint előterjesztést kell készíteni a gazdaságbiztonságról szóló törvény szabályozási koncepciójáról.[2] Jelen cikk készítésekor folyamatban van a gazdaságbiztonságról szóló törvény megalkotása, amely várhatóan 2012. II. félévében kerül az Országgyűlés elé elfogadásra.

Az átfogó koncepcióról megjelent egyik szakmai publikációban olvasható:

„A fogalmi lehatárolások között szerepel a gazdaságbiztonsági válsághelyzet javasolt definíciója, amely szerint a különleges jogrend különböző időszakai, illetve az azok szintjét el nem érő ún. küszöb alatti szituációk (azok között a gazdaság belső zavarát előidéző gazdasági válsághelyzet) mind-mind válsághelyzetnek minősülhetnek a gazdaságbiztonság szempontjából. A gazdaságbiztonsági válsághelyzetet kiválthatják a katasztrófától a rendkívüli helyzet kihirdetéséig terjedő skálán elhelyezkedő különböző rendkívüli helyzetek, események.” [3]

Az átfogó koncepció megnevezi a gazdaságbiztonsági tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó ún. horizontális témákat is, a következők szerint: honvédelem, katasztrófa elhárítás, rendvédelem és bevándorlás politika, pénzügy, egészségügy, környezetvédelem

és fenntarthatóság, vízkárelhárítás, kritikus infrastruktúra védelem, bíróságok különleges jogrend szerinti működése.

A fent hivatkozott, 2012-2030 évekre vonatkozó átfogó koncepció tartalmazza továbbá a gazdasági biztonság „szereplők szerinti” rendszerezését, vagyis a fogalmon belül megkülönböztetni javasolja a

- *fogyasztói,*
- *szolgáltatói,*
- *közigazgatási,*
- *nemzetközi gazdasági, illetve*
- *infrastruktúra*

biztonságot. Minden kategória önállóan definiálható és értelmezhető, normál időszaki és válsághelyzeti körülmények között is. A kategóriák gazdasági biztonságon belüli elhelyezése indokolt, egymáshoz viszonyított jelentőségük, súlyuk is megfelelő. Értelmezés kérdése, hogy az öt kategória teljes körűen lefedi-e a gazdaságvédelem minden aspektusát (álláspontom szerint a termelési biztonság még szerepeltethető lenne önálló, hatodik kategóriaként).

A koncepció – álláspontom szerint helyesen – külön kitér a kritikus infrastruktúrára, amelynek elemei szinte alappillérként gondoskodnak a nemzet- és gazdaságbiztonságról. A kritikus infrastruktúra /korábban kijelölt/ elemei interaktív, kölcsönösön összefüggő hálózatok formájában biztosítják létfontosságú ágazatok, alágazatok működőképességét. A gazdaság működése szempontjából kiemelt területeken azonosítandó kritikus infrastruktúra elemeknél többféle – itt most nem részletezett- üzembiztonsági szempont létezik, amely akár ágazatonként is eltérő tartalmú lehet. (Ez komoly nehézségeket okoz a szektorokon, alágazatokon belüli azonosítási feladatok végrehajtásánál)

Nagyon lényeges és hasznos jogszabályként a közelmúltban megjelent a 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat, amelynek 1. sz. melléklete rögzíti hazánk biztonságpolitikai környezetét, helyzetét és érdekeit a világban, nevesíti biztonsági kihívásainkat, azok

kezelési módját és a végrehajtás eszközrendszerét⁷⁰. A joganyagból kiemelném a pénzügyi-, a kiber-, az energiabiztonságra, a globális éghajlat-és környezetváltozásra, valamint a természeti és ipari katasztrófákra vonatkozó 30-35 pontban foglaltakat.⁷¹

Az átfogó koncepció – álláspontom szerint – helyesen mutat rá arra, hogy a gazdaságvédelmi rendszer jelenleg nem szabályozott átfogóan, hiányzik a komplex felkészítésért felelős kormányzati szerv megjelölése, hiányos a gazdaságvédelem információs (adat) bázisa, s több fontos ágazatban sincs meghatározva a válsághelyzeti elégséges minimális közszolgáltatások mértéke. Ehhez kissé hasonló probléma a gyakorlatban is jól érzékelhető volt már több alkalommal is a vasutas szakszervezeti sztrájkok esetén (pedig ott volt hatályos joganyag az elégséges szolgáltatásokra), pl. az értelmezési szempontok nem voltak azonosak az érintett felek között.

Fontos és elérendő szabályozási cél lehet a védelmi felkészítés időbeni hatályának kibővítése az Alaptörvény szerinti minősített időszakokat el nem érő kritikus eseményekre, időszakokra. A gazdaságbiztonságról szóló törvényben egységesen kell szabályozni a védelmi felkészítést, a válsághelyzeti működést, finanszírozást és – ha nem szerepel a jogalkotási tervben kritikus infrastruktúra védelemről szóló külön törvénytervezet megalkotása – szabályozni kell a kritikus infrastruktúra védelem még rendezetlen kérdéseit, finanszírozási módját.

4. Összegzés, következtetések

A gazdasági biztonság deficitje életünk egyik kísérőjelensége. Tekintsük át egy példán, hogyan éli meg a saját helyzetének változásait egy /kis/vállalkozás?

(Elindul reményekkel, befektet munkát, pénzt, időt, érzékeli a mikro, később a makro környezeti válságállapotokat, nála jelentkezik napi árfolyamkockázat. Később csökken

⁷⁰ Lásd az Irodalmi hivatkozásoknál [1]. Az 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozat 1. sz. melléklete 51 pontból áll.

⁷¹ Itt szeretném kiegészítésként megemlíteni a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. OGY. sz. Határozat-ban foglalt megállapításokat és rendelkezéseket.

<http://www.complex.hu/kzldat/o98h0094.htm/o98h0094.htm>

Letöltés: 2012-06-10

irányába a fizetőképes kereslet, vásárlóinál csökken a szabad rendelkezésű anyagi forrás, hitelezési nehézségek veszik körül, realizálódik a szabályozási kockázat, csökken a bevétele, számára kedvezőtlenek a szabályozó rendszer gyakori változásai. Változnak a közterhek, nem fizetnek a partnerei - ezért hátralékai keletkeznek adó- és járulék ügyekben. Növekednek a közüzemi, vagy a beszerzési költségek, finanszírozási nehézségek adódnak értékesítési területen, pánikhelyzet alakulhat ki, nagy erőfeszítéssel részt vesz a konkurencia harcban, kényszerűen változtat tervein, céljain, magánéleti, egészségügyi gondok keletkeznek, stb.)

A bemutatott folyamat nem konkrét valódi történet, nem tartalmaz mindent, de életszerű és nem egyedi jelenség. A gazdasági biztonság deficitje, mint ok-okozati összefüggés folyamatosan, de nagyobb részben a példa szerinti vállalkozó tevékenységén kívül álló ok, vagy általa befolyásolhatatlan külső körülmény miatt keletkezhet, vagy alakulhat ki. Így a megoldás, vagy a nehéz helyzetből való menekülés kulcsa sincs a példa szerinti vállalkozónk kezében. Kialakul a gazdasági biztonság deficitje, követi a szociális elbizonytalanodás, a tehetetlenség érzete. A vállalkozó nagy valószínűséggel nem előzi meg, nem analizálja részleteiben a vele történeteket, nem ismeri fel a magasabb rendű összefüggéseket és azok rá nézve közvetett, legtöbbször negatív hatásait. Ez a példa – más körülmények felsorakoztatásával – más területeken, foglalkozási körben, más gazdasági, kulturális, művészeti, oktatási, stb. szituációban is bemutatatható, levezethető lenne.

Az államigazgatást is rengeteg olyan, jórészt külső hatás éri, amely tevékenységi körén kívül álló okból keletkezik, de mégis hatással van tevékeny mindennapjaira. Az állam sem mindenható, az általa alkalmazható módszerek sem végtelenek, ellenkezőleg, a gazdasági törvényszerűségek sok esetben nagyon szűk mozgásteret engednek az állami döntéshozóknak is. Az állam szakirányú feladata a jogszabályalkotás, a gazdaságvédelem végrehajtásának megszervezése, a feladatok mozgásformáinak koordinálása, a közös felelősség- és kockázatvállaláson alapuló finanszírozási módok kidolgozása és üzemeltetése. El kell érni, hogy az egyre növekvő számú zavaró események között is jól működjön a gazdaság és a különböző eredetű válsághelyzetek kezelése is megoldott legyen. A kihívások, illetve kockázatok felfoghatóak egyfajta követelménytámasztásként is az illetékesek számára.

A fenti elemző-értékelő gondolatok azt mutatják, hogy a világgazdaság, a belföldi gazdasági állapotok és a globalizáció együttes kihívásának minden területen rendkívül nehéz megfelelni.

A legutóbbi évtized is több tanulsággal járt: a már megoldott problémák periodikusan, de egyre magasabb szinten újratermelődnek. Ez igaz a gazdasági biztonság deficitjére is, hiszen egy-egy közösségi, vagy személyes válsághelyzet megoldása csak időleges lehet. A biztonságról, mint egyensúlyi követelményről - az örök változások függvényében - folyamatosan gondoskodni kell, minden érintettségi szinten.

Összegezve felelősen állítható, hogy csak jól prosperáló gazdaság mellett biztosítható a gazdasági biztonság stabil állapota. A deficit-es jelenségek gyakoriak, hullámzóak, de mindig következmények, a gazdaság általános működésének állapotjelzői.

A gazdaság védelmi felkészítésének finanszírozása sokcsatornás, amely önmagában is kockázatos és nehezen átlátható. A megelőző védelemre fordított anyagi erőforrások azonban szükségesek és feltétlenül hasznosak, de a gazdasági biztonság deficitjének kialakulását leginkább a jól működő piacgazdaság akadályozhatja meg.

Irodalmi hivatkozások

[1] A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. 1. sz. melléklet I. 3. pont. Magyar Közlöny 2012. évi 9. szám. p. 1378

http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf

Letöltve: 2012-06-07

[2] A Kormány 1410/2011. (XII.1.) Korm. határozata a gazdaságbiztonsági rendszer létrehozásának feladatairól. Magyar Közlöny 142/2011. szám 2011. december 1.

<http://jogszabalykereso.mhk.hu/MK11142.pdf>

Letöltve: 2012-04-10

[3] Medveczky Mihály: A nemzetgazdaság biztonságos működésének és védelmi felkészítésének 2012-2030 közötti időszakra vonatkozó átfogó koncepciója. Hadtudomány 2011. 4. szám p. 61.

http://mhtt.eu/hadtudomany/HT_2011_4_8.pdf?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201206

Letöltve: 2012-06-07